

ЕЛЕКТРОННА БІБЛІОТЕКА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ШВИДКОГО ДОСТУПУ ДО ІНФОРМАЦІЇ

Валентина Білоус

Роль бібліотеки у забезпеченні навчально-виховної та наукової діяльності вищого навчального закладу якісною інформацією, створення електронної бібліотеки як середовища швидкого доступу до інформації, трансформація бібліотеки в науково-інформаційний центр університету.

Інформатизація суспільства, модернізація освіти вимагає оперативних змін в бібліотечній роботі, зростання вимог до освітянських бібліотек як важливого інструменту навчальної, наукової та пізнавальної діяльності, реорганізації діяльності шляхом нарощування інформаційного потенціалу, інтеграції бібліотечних ресурсів, забезпечення навчально-виховного та наукового процесів повною, оперативною та якісною інформацією, формування інформаційного поля та швидкого доступу до інформації користувачів освітянської галузі.

Вимоги, що висуваються сучасним суспільством до бібліотек, як до інформаційних центрів, визначають вектори розвитку процесів автоматизації в бібліотеці.

Як правило, це торкається наступних сфер бібліотечної діяльності: формування ЕК, автоматизація реєстрації користувачів, інформаційне забезпечення науково-дослідної роботи університету та навчально-виховного процесу, автоматизована документовидача.

Саме бібліотекам належить значна роль у формуванні електронних масивів наукових знань та організації доступу до них. Діяльність бібліотек стає важливим чинником розвитку суспільства. Вони переробляють,

вилучають та надають доступ до цілком реального об'єкта – знань у вигляді інформаційного ресурсу.

Формування ЕК – важливий крок у діяльності бібліотек при автоматизації, оскільки ЕК – інструмент удосконалення основної функції діяльності бібліотеки – обслуговування користувачів. Перехід до комп'ютерного обліку дає змогу спростити багато статистичних розрахунків, в т.ч. й облік книговидачі.

Технологічна трансформація бібліотеки у зв'язку з автоматизацією та комп'ютеризацією зумовлює структурну – вона виступає системотворним елементом комплексу, що включає гетерогенну (гібридну) бібліотеку – власне бібліотеку на традиційних і електронних носіях, наукову установу (здійснює продукування нових знань), інформаційно-аналітичний центр, навчальний заклад і культурологічну установу.

Поняття «електронна бібліотека» (ЕБ) означає зберігання, виведення інформації в машинозчитуваній формі на комп'ютер користувача, швидкий доступ до інформації, а також наявність у бібліотечному фонді електронних видань. Складовими електронної бібліотеки є електронні колекції, цифрова бібліотека, медіацентр, медіатека. Електронна бібліотека – це сукупність електронних ресурсів і супутніх технічних можливостей для створення, пошуку і використання інформації. Для неї характерна динамічність (можливість оновлення) і глобальний доступ (через комп'ютерні мережі). Основна відмінність електронної бібліотеки від інших видів інформаційних систем – це здатність накопичувати і використовувати інформацію у вигляді документів. Основні завдання електронної бібліотеки – інтеграція інформаційних ресурсів і ефективна навігація в них. Під інтеграцією інформаційних ресурсів розуміється їх об'єднання з метою використання різноманітної інформації.

Функціонування електронної бібліотеки припускає, крім технічного, відповідне організаційне, кадрове та екологічне забезпечення, а також зворотний зв'язок з користувачем. Вона, як центр загальнодоступної

інформації, потребує високої комп'ютерної та інформаційної грамотності користувачів. Електронна бібліотека – це вид інформаційної системи, в якій документи зберігаються і можуть використовуватися в «електронній формі», ефективний засіб оптимального інформаційного забезпечення освіти та науки в умовах інформатизації, об'єкт електронного простору, що виконує в ньому функції бібліотеки [2, с.102].

Під впливом автоматизації та інформатизації бібліотеки виконують нові функції. Якщо раніше бібліотечний працівник працював за схемою: «Бібліотекар-Книга-Читач», то нині він діє за схемою «Бібліотекар-Інформація – Користувач».

Електронна бібліотека надає ресурси, включаючи обслуговуючий персонал, для добору, структурування, інтелектуального доступу, тлумачення, збереження цілісності та забезпечення тривалого функціонування цифрових видань, доступних для використання.

Для вищого навчального закладу необхідність створення електронної бібліотеки зумовлена потребою вирішення проблеми інформаційної недостатності та збереження інформаційних ресурсів бібліотеки з традиційними фондами на паперових носіях.

Забезпечення студентів та викладачів Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського сучасною інформацією – одна з головних функцій бібліотеки. Довідково-інформаційна робота бібліотеки спрямована на забезпечення інформаційної підтримки користувачів бібліотеки університету через розкриття її інформаційних ресурсів як традиційними бібліотечними формами так і через нові технології для задоволення інформаційних потреб професорсько-викладацького складу, магістрантів, аспірантів та студентів університету.

З 2004 р. в бібліотеці педуніверситету активно розпочався процес комп'ютеризації, придбано АБІС ІРБІС, розроблено перспективний план створення електронної бібліотеки.

До послуг користувачів бібліотеки зала електронної інформації на 38 АРМ з підключенням до локальної бібліотечної мережі, університетської та Інтернет. Створено 15 АРМ для працівників бібліотеки. Всього в бібліотеці 53 ПК, 4 принтери, 3 сканери, багатофункціональний пристрій.

При створенні електронної бібліотеки вивчався досвід наукових бібліотек, враховувалася необхідність організації для користувачів середовища повного, якісного та швидкого доступу до інформації.

Електронна бібліотека докорінно змінила принцип інформаційного обслуговування користувачів бібліотеки: звертаючись до системи користувач отримує не тільки посилання (бібліографію та реферат джерела), а й сам документ (повну копію).

Основні напрями інформаційної роботи бібліотеки:

- формування інформаційного ресурсу в традиційному та електронному режимах;
- створення системи вторинних документів (бібліографічних, реферативних, оглядово-аналітичних);
- довідково-інформаційне обслуговування (обслуговування спеціалістів у режимах ВРІ, ДОК та "запит-відповідь", організація книжкових виставок, віртуальних виставок та виставок нових надходжень, інформаційних переглядів); проведення інформаційних заходів.

Створення Інтернет-мережі в бібліотеці, єдиного інформаційного простору з можливістю спільного використання внутрішніх та зовнішніх інформаційних ресурсів, надає доступ до ресурсів глобальних інформаційних мереж для забезпечення наукової діяльності.

Доступ до інформаційних ресурсів Інтернет, дає можливість задовольнити користувачів різноманітною інформацією.

Вихід в Інтернет дав змогу бібліотеці не тільки одержати доступ до всесвітніх сховищ інформації, а й самим влитися у світовий інформаційний простір, створити свою сторінку, розмістити інформацію про власні ресурси.

З метою оптимізації інформаційного забезпечення різних категорій користувачів бібліотека взяла курс на використання ресурсів глобальних мереж та створення власних інформаційних ресурсів. Поряд з традиційними ресурсами на паперових носіях нарощують потужності електронні інформаційні ресурси власної генерації.

Бібліотека займається пошуком, аналізом і збереженням електронної продукції, забезпечує доступ до електронних ресурсів, проводить каталогізацію електронної продукції, проводить діяльність щодо пошуку, відбору, обробки та первинного аналізу дедалі зростаючих масивів інформації.

Для оптимального використання накопичених у ній багатств, бібліотека забезпечує їх упорядкування, структурування і продуктивну організацію функціонування в інформаційних системах.

Об'єктами для створення колекції електронних документів у вигляді файлів з текстовою, графічною або мультимедійною інформацією є:

- електронні копії поцифрованих документальних колекцій (частин фонду активного попиту, краєзнавчого фонду, фонду рідкісних та цінних видань та ін.);
- вибірково-електронні копії статей, які формуються на основі послуг сканування;
- електронні версії літературних та публіцистичних видань вітчизняних, місцевих авторів.

Зберігання документів здійснюється на файловому сервері бібліотеки з дотриманням всіх правил і норм зберігання та резервного копіювання даних. Бібліографічна обробка електронних документів здійснюється з використанням АБІС ІРБІС, яка функціонує в бібліотеці.

Дотримання положень про авторське право допомагає обмеження доступу до документів в межах бібліотеки, відсутність апаратних засобів копіювання на робочих станціях. Здійснити вибіркоче копіювання

документів можливе тільки за допомогою адміністратора зали електронної інформації.

Електронний каталог бібліотеки Вінницького державного педуніверситету нараховує понад 125 тис. записів, з них БД «Книги» - майже 12 тис., «Аналітичні описи» - понад 67 тис., «Повнотекстові видання» - понад 1 тис., «Праці викладачів» - більше 14 тис., «Автореферат дисертацій» - 615 та ін. Фонд мультимедійних видань становить 338 одиниць зберігання.

Наразі комп'ютерний парк складається з 53 машин (в т.ч. 15 – службових). У користуванні три сканери, чотири принтери один багатофункціональний пристрій.

Електронний ресурс бібліотеки включає:

- електронний каталог, що складається з 10 робочих та 6 службових баз даних;
- електронний експрес-курс “Основи інформаційної культури користувача”;
- електронну презентацію бібліотечної системи ІРБІС з детальним описом програми АРМ “Читач”;
- WEB-сторінку бібліотеки на сайті університету.

З метою виховання інформаційної культури для студентів І курсів проводяться лекційні та практичні заняття, на яких студенти знайомляться з бібліотекою як інформаційно-пошуковою системою, довідково-бібліографічним апаратом, автоматизованими інформаційними послугами в бібліотеці.

Сучасний розвиток бібліотечно-інформаційних технологій пов'язаний з корпоративним співтовариством, запровадженням технологій корпоративної каталогізації, методик запозичення бібліографічних записів із зовнішніх баз даних. Бібліотека педуніверситету – член Асоціації бібліотек Вінниччини, методичного об'єднання бібліотек ВНЗ м. Вінниці.

Бібліотека продовжує роботу зі створення аналітичної бази даних на корпоративних засадах, член корпоративної каталогізації – Центрального українського та Регіонального корпоративного каталогу. З 2009 р. – підключається до проекту зі створення загальнодержавної реферативної бази даних «Україніка наукова», на корпоративних засадах співробітництва бібліотек ВНЗ та ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського здійснює формування інформаційного ресурсу психолого-педагогічної тематики.

В рамках науково-дослідницької діяльності бібліотека проводить відповідну видавничу діяльність.

Бібліотекою підготовлено та видано черговий V-й випуск бібліографічного покажчика «Наукові праці викладачів...», бібліографічні покажчики краєзнавчої тематики.

Основні завдання, які ставить електронна бібліотека:

- тематичне упорядкування накопичених масивів інформації для реалізації інформаційного пошуку та задоволення інформаційних потреб користувачів бібліотеки;
- аналітико-синтетичне опрацювання електронних документів;
- надання комфортного онлайн-доступу до наукової інформації;
- ефективність швидкого доступу та використання електронних ресурсів бібліотеки.

Формується електронна бібліотека дисертацій, колекції бібліотек художніх творів, підручників, навчальних посібників, курсів лекцій, навчальної програми, що дозволяє переглядати, вивчати, копіювати окремі статті.

Формування електронної бібліотеки здійснюється такими засобами: мануальними (набір текстової інформації, створення цифрових малюнків тощо), автоматизованими (методи сканування тексту, малюнків, поповнення ЕБ готовими електронними документами: мультимедіа виданнями, відео тощо); автоматичними (використання пошукових робіт індексування та накопичення інформації, система імпорту електронних документів тощо).

Важливим для науковців є відповідність тематичної спрямованості ресурсів електронної бібліотеки науково-тематичним планам та програмам, якість та достовірність інформації, комфортність роботи з електронними документами.

Електронна бібліотека, доповнюючи традиційні форми, стає все більш ефективним засобом наукової комунікації, сприяє реалізації як індивідуального творчого потенціалу, так і наукової колективної співпраці, впливає на сучасного науковця, надає можливість швидко здійснювати обмін ідеями, знайомитися з результатами наукових досліджень.

Електронна бібліотека тільки тоді стає бібліотекою в загальноприйнятому сенсі, коли в ній ведеться робота з користувачами (електронна реєстрація користувачів, облік виконаних довідок, замовлень).

У перспективі бібліотеки:

- повна ретроконверсія всіх карткових каталогів та картотек в електронну версію;
- штрих-кодування фонду та впровадження автоматизованої книговидачі;
- удосконалення системи реєстрації користувачів шляхом введенням штрих-кодування;
- удосконалення репертуару електронних інформаційних ресурсів в освітній і науковій сферах для обслуговування користувачів бібліотеки;
- оновлення парку обчислювальної техніки новими сучасними ЕОМ;
- подальше впровадження нових інформаційних технологій у діяльності бібліотеки.

Бібліотека трансформується в сучасну, комфортну, прогресивну структуру навчального закладу, справжній науково-інформаційний центр університету.

Основні пріоритетні напрями діяльності бібліотеки ВДПУ:

- формування документно-інформаційного фонду як бази наукових досліджень;
- пропаганда бібліотечно-бібліографічних знань;
- покращення інформаційно-бібліотечного забезпечення вчених на основі впровадження технологій, які надають можливість використання світових інформаційних ресурсів;
- поширення результатів науково-дослідної та науково-інформаційної діяльності університету шляхом підготовки інформаційно-аналітичних матеріалів, формування БД, електронних бібліотек та представлення власних інформаційних ресурсів у глобальній інформаційній мережі.

Структура бібліотеки складається з двох абонементів, 5 читальних зал на 317 посадкових місць, розроблено технологію та введено в дію залу електронної інформації на 38 АРМ, під'єднану до локальної бібліотечної мережі та мережі Інтернет.

Сьогодні до послуг користувачів університету багатofункціональна бібліотека, що є духовною скарбницею та інформаційною основою науково-освітнього процесу.

Інформаційне забезпечення є важливим компонентом науково-дослідної роботи викладачів, аспірантів та студентів. Основна роль в цьому напрямі належить бібліотеці.

Ефективність сприяння інноваціям в навчально-педагогічному процесі в значній мірі залежить від стану взаємодії бібліотеки та ВНЗ, що функціонують в єдиному інформаційному просторі і є для студентів єдиним джерелом знань, виконують єдине стратегічне завдання – забезпечити підготовку спеціалістів, які відповідають сучасним вимогам.

Бібліотека педуніверситету є інформаційною серцевиною, основою навчально-педагогічного та наукового процесів, тією творчою лабораторією, від ресурсів та послуг якої в значній мірі залежить зміст навчання та наукових досліджень.

Література:

1. Иванов, В. К. Электронная библиотека как индикатор статуса университета / В. К. Иванов // Науч. и техн. б-ки. – 2007. – № 8. – С. 22-31.
2. Майстрович Т. В. Электронный документ в библиотеке : научно-методическое пособие / Т. В. Майстрович. – М. : Либерея –Бибинформ, 2007. – 144 с.
3. Матвієнко, О. В. Інформаційна культура особистості : освітньо-виховний контекст : навч.-метод. посібник / О. В. Матвієнко. – К. : Ун -т економіки та права «Крок», 2006. – 116 с.
4. Новітні інформаційні технології в університетській бібліотеці / Л. Габова та ін. // Бібліотечний форум України. – 2008. – № 4. – С. 17-18.
5. Свобода, А. Бібліотеки інформаційного суспільства : ціннісні орієнтири діяльності / А. Свобода // Бібліотечний вісник. – 2008. – № 6. – С. 29-33.
6. Стахевич, А. Нужна ли библиотека современному вузу? / А. Стахевич // Высшее образование в России. – 2008. – № 7. – С. 50-53.
7. Шрайберг, Я. Л. Роль библиотек в обеспечении доступа к информации и знаниям в информационном веке / Я. Л. Шрайберг // Науч. и техн. б-ки. – 2008. - № 1. – С. 7 – 44.

Білоус Валентина Степанівна,
директор бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
вул. Острозького, 32
м. Вінниця
21100
т. (0432)26-51-98
vspu-lib@mail.ru
valentina777888@rambler.ru

